

10^η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ:

Η αλληγορία του σπηλαίου: Οι φιλόσοφοι Κείμενο αναφοράς: Πλάτων, *Πολιτεία* 519b -520a

Εισαγωγικές πληροφορίες

(Αρχαία Ελληνικά. Φιλοσοφικός λόγος, Γ' Γενικού Λυκείου Ομάδας Προσανατολισμού Ανθρωπιστικών Σπουδών, σελ. 35 – 36, 83 – 84, 87, 88, 89 - 92 και 103)

Ας θυμηθούμε: Ο Πλάτωνας ολοκληρώνει την αλληγορία του σπηλαίου αναφερόμενος στην κατάσταση των δεσμωτών μέσα στο σπήλαιο και στην πορεία του απελευθερωμένου δεσμώτη προς την έξοδο. Όπως αναφέρθηκε και σε προηγούμενη ενότητα, οι δεσμώτες, που βρίσκονται αλυσοδεμένοι στο σπήλαιο, δεν έχουν αντικρίσει ποτέ τον αληθινό κόσμο, τον κόσμο των ιδεών, και πιστεύουν ότι οι σκιές που βλέπουν στον τοίχο μπροστά τους είναι η πραγματικότητα. Αυτός ο κόσμος είναι ο αισθητός κόσμος, δηλαδή ο κόσμος που εμείς θεωρούμε πραγματικό.

Αν κάποιος δεσμώτης απελευθερωθεί και βγει στο φως (**ανάβασις**), στην αρχή πονάνε τα μάτια του και θέλει να γυρίσει πίσω. Σιγά-σιγά όμως συνηθίζει και καταλαβαίνει ότι όσα βλέπει αποτελούν τα πραγματικά όντα, την υπέρτατη ιδέα του αγαθού, που οδηγεί στη γνώση και την αλήθεια. Η πορεία, λοιπόν, του απελευθερωμένου δεσμώτη αποτελεί τον αγώνα του ανθρώπου να βγει από την άγνοια, την πλάνη και τη φαινομενικότητα και να φτάσει στην πραγματική αλήθεια, στον νοητό κόσμο, τον κόσμο των ιδεών.

Χρέος του απελευθερωμένου δεσμώτη είναι να ξανακατέβει στο σπήλαιο (**κατάβασις**) και να οδηγήσει και τους άλλους δεσμώτες στον αληθινό κόσμο. Αυτοί πιθανόν να αντιδράσουν και είναι ικανοί ακόμα και να τον εξοντώσουν. Όμως, οι προσπάθειες δεν πρέπει να σταματήσουν. (Σ' αυτό το σημείο έχουμε αναχρονιστικό υπαινιγμό στη θανάτωση του Σωκράτη.)

Το πρόβλημα είναι ότι όσοι ανεβαίνουν στον κόσμο των ιδεών θέλουν να παραμείνουν εκεί και δείχνουν απροθυμία να ασχοληθούν με τους άλλους ανθρώπους και με τη διακυβέρνηση της πόλης, παρόλο που είναι οι μόνοι κατάλληλοι. Έτσι, ο Πλάτων θίγει το θέμα που είδαμε και στην εισαγωγή του σχολικού εγχειριδίου, ποιος δηλαδή είναι ο κατάλληλος **ηγέτης**. Έχει προηγηθεί ο προβληματισμός του σχετικά με την αδυναμία λειτουργίας της δημοκρατίας, τους δημαγωγούς, οι οποίοι κολάκευαν και εξαπατούσαν τον λαό, την ανάθεση αξιωμάτων με κλήρωση σε πρόσωπα ανάξια. Ποιος, λοιπόν, θα αναλάβει να βγάλει την πολιτεία από αυτή την κατάσταση; Αυτό το θέμα θα προσπαθήσει να διερευνήσει σ' αυτή την ενότητα.

Δομή

- Οι ακατάλληλοι για να αναλάβουν τη διακυβέρνηση: *Τί δέ; Τόδε οὐκ εἰκός, ἣν δ' ἐγώ ... ἡγούμενοι ἐν μακάρων νήσοις ζῶντες ἔτι ἀπωκίσθαι; Ἀληθῆ, ἔφη.*
- Το έργο των οικιστών της ιδανικής πολιτείας: *Ἡμέτερον δὴ ἔργον, ἣν δ' ἐγώ, τῶν οἰκιστῶν ... μὴ ἐπιτρέπειν αὐτοῖς ὃ νῦν ἐπιτρέπεται.*

- Το χρέος των φιλοσόφων: (Τὸ ποῖον δῆ;) Τὸ αὐτοῦ, ἦν δ' ἐγώ, καταμένειν καὶ μὴ ἐθέλειν πάλιν καταβαίνειν παρ' ἐκείνους τοὺς δεσμώτας μηδὲ μετέχειν τῶν παρ' ἐκείνοις πόνων τε καὶ τιμῶν, εἴτε φανυλότεραι εἴτε σπουδαιότεραι.
- Η αντίρρηση του Γλαύκωνα για τον ηθικό εξαναγκασμό των φιλοσόφων: Ἐπειτ', ἔφη, ἀδίκησομεν αὐτούς, καὶ ποιήσομεν χειρὸν ζῆν, δυνατὸν αὐτοῖς ὃν ἄμεινον;
- Ο σκοπός του Νόμου: η ευτυχία της πόλης στο σύνολό της: Ἐπελάθου, ἦν δ' ἐγώ, πάλιν, ὦ φίλε, ὅτι νόμῳ οὐ τοῦτο μέλει, ὅπως ἐν τι γένος ἐν πόλει διαφερόντως εὖ πράξει, ἀλλ' ἐν ὅλῃ τῇ πόλει τοῦτο μηχανᾶται ἐγγενέσθαι,
- Οι λειτουργίες του νόμου για την ευτυχία του συνόλου, δηλαδή:
- Η κοινωνική λειτουργία: : συναρμόττων τοὺς πολίτας πειθοῖ τε καὶ ἀνάγκῃ,
- Η οικονομική λειτουργία: ποιῶν μεταδιδόναι ἀλλήλοις τῆς ὠφελίας ἣν ἂν ἕκαστοι τὸ κοινὸν δυνατοὶ ὧσιν ὠφελεῖν
- Η παιδαγωγική και πολιτική λειτουργία καὶ αὐτὸς ἐμποιῶν τοιούτους ἄνδρας ἐν τῇ πόλει, οὐχ ἵνα ἀφιῇ τρέπεσθαι ὅπῃ ἕκαστος βούλεται, ἀλλ' ἵνα καταχρῆται αὐτοῖς ἐπὶ τὸν σύνδεσμον τῆς πόλεως. Ἀληθῆ, ἔφη· ἐπελαθόμην γάρ.

Ερμηνευτικά σχόλια

Τί δέ; Σε προηγούμενες ενότητες ο Σωκράτης είχε αναφερθεί στη βλαβερή επίδραση των καταχρήσεων και των υλικών απολαύσεων, οι οποίες δεν επιτρέπουν στην ψυχή να λειτουργήσει με τον νου, αλλά την καθελώνουν στις επιθυμίες, τα πάθη και τις αισθήσεις. Είχε μάλιστα τονίσει ότι, αν βρισκόταν κάποιος να συνετίσει τους ανθρώπους από την παιδική τους κιόλας ηλικία, αυτοί θα απελευθερώνονταν από τα πάθη τους και θα στρέφονταν στην αληθινή ουσία των πραγμάτων. Έτσι, η συζήτηση αυτή δημιουργήσε πρόσφορο έδαφος για να περάσει ομαλά στο χρέος των απελευθερωμένων ανθρώπων, δηλαδή των φιλοσόφων. Οφείλουν, λοιπόν, κι αυτοί αναλαμβάνοντας τη διακυβέρνηση της πολιτείας να καθοδηγήσουν τους απλούς ανθρώπους, να τους βγάλουν από την άγνοια, να τους ελευθερώσουν από τα πάθη και τις αδυναμίες που τους κρατούν μακριά από το αγαθό.

α) μήτε τοὺς ἀπαιδεύτους καὶ ἀληθείας ἀπείρους ἱκανῶς ἂν ποτε πόλιν ἐπιτροπεῦσαι, β) μήτε τοὺς ἐν παιδείᾳ ἑωμένους διατρίβειν διὰ τέλους,

(αιτιολόγηση των δύο περιπτώσεων αντίστοιχα):

α) τοὺς μὲν ὅτι σκοπὸν ἐν τῷ βίῳ οὐκ ἔχουσιν ἓνα, οὐ στοχαζομένους δεῖ ἅπαντα πράττειν ἃ ἂν πράττωσιν ἰδίᾳ τε καὶ δημοσίᾳ,

β) τοὺς δὲ ὅτι ἐκόντες εἶναι οὐ πράξουσιν, ἡγούμενοι ἐν μακάρων νήσοις ζῶντες ἔτι ἀπρκίσθαι;

Ο Σωκράτης διακρίνει δύο κατηγορίες ανθρώπων, ακατάλληλων να αναλάβουν τη διακυβέρνηση της πολιτείας, τους ἀπαιδεύτους και τους πεπαιδευμένους. Ειδικότερα:

α. Οι ἀπαιδεύτοι («ἀπαιδεύτους»), οι τυχαίοι και αφιλοσόφητοι πολιτικοί δεν μπορούν να κυβερνήσουν σωστά μια πολιτεία, διότι τους λείπει η παιδεία («ἀληθείας ἀπείρους»), δεν έχουν γνώσεις ούτε έχουν κατακτήσει την αρετή, μέσα απαραίτητα για να φτάσουν στη θέαση του αγαθού. Επιπλέον, δεν έχουν έναν συγκεκριμένο στόχο στη ζωή τους, έναν ανώτερο στόχο, που να κατευθύνει όλες τους τις ενέργειες («τοὺς μὲν ὅτι ... καὶ δημοσίᾳ») παρὰ μόνο το προσωπικό τους συμφέρον. Αντίθετα, οι στόχοι και τα κίνητρα των ἀπαιδευτων είναι ταπεινά:

παρασύρονται από υλικά αγαθά και αξιώματα, προσπαθούν να εξυπηρετήσουν τα προσωπικά τους συμφέροντα και έχουν τάσεις αυτοπροβολής. Είναι ιδιοτελείς, αλαζόνες και ασυνεπείς απέναντι στις ευθύνες άσκησης της εξουσίας, ανάξιοι και ανίκανοι να διαχειριστούν τις υποθέσεις της πόλης για το κοινό καλό, ώστε να διασφαλίσουν την ευημερία όλων.

Στην κατηγορία αυτή εντάσσει ο Πλάτωνας και τους πολιτικούς ηγέτες της εποχής του, χωρίς να κάνει εξαίρεση ούτε για τον Περικλή και τον Θεμιστοκλή. Κατά τη γνώμη του, είναι κι αυτοί υπεύθυνοι για την καταστροφή της Αθήνας, γιατί φρόντισαν περισσότερο για την υλική (οικονομική-στρατιωτική) ανάπτυξη της πόλης και λιγότερο για τη δικαιοσύνη και την πνευματική ζωή των πολιτών.

β. Οι πεπαιδευμένοι («τοὺς ἐν παιδείᾳ ἐωμένους διατρίβειν διὰ τέλους»). Αυτοί δεν κρίνονται ικανοί να διοικήσουν σωστά μια πολιτεία, όχι γιατί δεν διαθέτουν τα τυπικά προσόντα – άλλωστε γνωρίζουν την αλήθεια, έχουν κατακτήσει την αρετή και έχουν φτάσει στη θέαση του αγαθού – αλλά γιατί προτιμούν να ζουν αφοσιωμένοι στις πνευματικές τους ενασχολήσεις και να απέχουν από τα προβλήματα της καθημερινής ζωής και την ενεργό πολιτική. Η πολιτική δραστηριότητα, η ενασχόληση με τα κοινά και η διαχείριση των προβλημάτων της πόλης δεν τους αφορά. Επίσης δείχνουν αδιαφορία για την εξουσία, τις τιμές, τον σεβασμό και την αγάπη των συμπολιτών τους. Η επιθυμία τους να συνεχίσουν να ζουν στον δικό τους κόσμο των πνευματικών ενασχολήσεων παρουσιάζεται στο κείμενο με την παρομοίωση των νησιών των μακαρίων: οι πεπαιδευμένοι-φιλόσοφοι πιστεύουν ότι ζουν στα νησιά των μακαρίων, ενώ είναι ακόμα ζωντανοί («τοὺς δὲ ... ἀπωκίσθαι»). Η πεποίθησή τους αυτή υποδηλώνει και την πιθανή αλαζονεία τους. Από την άλλη, η απροθυμία τους να συμμετέχουν στην ενεργό πολιτική ζωή εκφράζεται με μια διπλή άρνηση: «μὴ ἐθέλειν ... μηδὲ μετέχειν».

«ἐν μακάρων νήσοις»: Σύμφωνα με τις λαϊκές δοξασίες τα νησιά των μακαρίων βρίσκονταν πέρα από τις στήλες του Ηρακλή, στη Δύση (πέρα από το σημερινό Γιβραλτάρ), στο ρεύμα του Ωκεανού. Εκεί κατοικούσαν μετά τον θάνατό τους οι ήρωες, οι άνθρωποι της πρώτης γενιάς του ανθρωπίνου γένους (της χρυσής εποχής) και οι ευσεβείς, μέσα σε απόλυτη ευτυχία και γαλήνη. Τα νησιά αυτά προσομοιάζουν στον Παράδεισο της χριστιανικής θρησκείας. Οι πεπαιδευμένοι, όμως, πιστεύουν ότι κατοικούν εκεί, ενώ είναι ακόμα ζωντανοί.

«ἐν παιδείᾳ»: Αρχική σημασία της λέξης είναι αυτό που πρέπει να μάθει το παιδί, η ανατροφή, η διαπαιδαγώγηση του παιδιού. Από τον 5ο, όμως, αιώνα και εξής ως όρος της παιδαγωγικής δηλώνει τη γενική καλλιέργεια (σωματική και πνευματική), που αποτελεί προνόμιο μόνο του ανθρώπου (γι' αυτό άλλωστε και στα λατινικά αποδίδεται με τον όρο *humanitas*). Βάση της παιδείας είναι για τον Πλάτωνα η μουσική (λογοτεχνία, τραγούδι, καλλιέργεια της καλλιτεχνικής ευαισθησίας) και γυμναστική. Παιδείωση είναι η πορεία προς την παιδεία (Πλατ. Όροι 410: *παιδεύσις παιδείας παράδοσις*). Συγκεκριμένα, για τον Πλάτωνα παιδεία είναι η στρόφη της ψυχής προς την ιδέα του αγαθού, η δύσκολη πορεία από την άγνοια στη γνώση. Σε άλλο σημείο της Πολιτείας ο Πλάτωνας αναφέρει ότι η παιδεία παρέχεται για το σώμα με τη γυμναστική και για την ψυχή με τη μουσική.

Από τα παραπάνω γίνεται κατανοητό ότι η παιδεία έχει τεράστια σημασία για τον φιλόσοφο και αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για να λειτουργήσει σωστά η πολιτεία. Ένας πεπαιδευμένος πολιτικός ηγέτης μπορεί να καθοδηγήσει σωστά τους πολίτες και να συμβάλει

στην απονομή της δικαιοσύνης και την κατάκτηση της ευτυχίας. Ένας πεπαιδευμένος πολίτης, από την άλλη, μπορεί με τη σωστή καθοδήγηση να μάθει να τηρεί τους νόμους, να συμβιώνει αρμονικά με τους συμπολίτες του, να δείχνει σεβασμό στο πρόσωπό τους και να συνεργάζεται εποικοδομητικά.

Συγκεφαλαιώνοντας, παρατηρούμε ότι ο Σωκράτης με τη συλλογιστική της «εις άτοπον απαγωγής» απορρίπτει τους απαίδευτους και τους πεπαιδευμένους ως ακατάλληλους φορείς εξουσίας, γιατί η κάθε μία κατηγορία ανθρώπων δεν διαθέτει αυτό που διαθέτει η άλλη: σκοπό που να συνδέεται με την παιδεία η μία, πρακτικό προσανατολισμό της παιδείας η άλλη. Με τον τρόπο αυτό μας προετοιμάζει για το ιδανικό ζεύγος γνωρισμάτων που είναι ανάγκη να χαρακτηρίζει τον φιλόσοφο – άρχοντα: **τη γνώση και την πράξη**. Το ζεύγος «γνώσης και πράξης» σε διαλεκτική σχέση φωτίζει την πολιτική αντίληψη του Πλάτωνα. Η γνώση καταξιώνεται στο βαθμό που προσανατολίζεται σε χρήσιμη πράξη, ιδιωτική και δημόσια· αλλά και η πράξη αξιολογείται χρήσιμη, όταν κατευθύνεται από γνώση και αποσαφηνισμένο σκοπό. **«Ἡμέτερον δὴ ἔργον... ὃ νῦν ἐπιτρέπεται»:** Έργο των ιδρυτών της πολιτείας («τῶν οἰκιστῶν») είναι να ενδιαφερθούν για την εδραίωση της ιδανικής πολιτείας, δηλαδή να οδηγήσουν τα ξεχωριστά πνεύματα («τὰς βελτίστας φύσεις»), τους φιλοσόφους, στην αρετή και στη θέαση του αγαθού («μέγιστον μάθημα») και να μην τους αφήνουν να αδρανούν μένοντας μακριά από την πολιτική ζωή («μὴ ἐπιτρέπειν αὐτοῖς ὃ νῦν ἐπιτρέπεται»).

«τῶν οἰκιστῶν»: Με τη λέξη αυτή ο Σωκράτης εννοεί τον εαυτό του και τους συνομιλητές του, μαζί με τους οποίους οραματίζεται την ιδανική πολιτεία και προσπαθεί να την κάνει πράξη.

«τὰς βελτίστας φύσεις ἀναγκάσαι»: Με τον όρο «φύσεις» αρχικά εννοείται αυτό που ο άνθρωπος δεν μπορεί να κατασκευάσει ο ίδιος, αλλά το βρίσκει να προϋπάρχει. Μπορεί βέβαια με την τέχνη να το συμπληρώσει, αλλά δεν είναι σε θέση να το αλλάξει ουσιαστικά. Φύσις επομένως σε σχέση με τον άνθρωπο είναι τα χαρίσματα και τα ελαττώματα που έχει ως κτήμα του. Για τον Πλάτωνα η φύση παίζει καθοριστικό ρόλο στην εκλογή του άριστου βίου. Συγκεκριμένα, με τον όρο «βελτίστας φύσεις» ο Πλάτων εννοεί τους ανθρώπους με φυσικά χαρίσματα, όπως υψηλή ευφυΐα, οξύτητα πνεύματος, ψυχικές δυνάμεις κ.ά. Ο Πλάτων πιστεύει ότι δεν διαθέτουν όλοι οι άνθρωποι από τη φύση τις ίδιες πνευματικές ικανότητες και ψυχικές δυνάμεις και συνεπώς τα αποτελέσματα της παιδείας θα είναι ανάλογα των φυσικών προδιαθέσεων του ανθρώπου (όπως για παράδειγμα αυτοί που ανήκουν στην τάξη των δημιουργών, ο συνδυασμός φύσης και παιδείας τους κατέταξε στην τάξη αυτή). Συνεπώς, δεν μπορούν να δουν όλοι οι άνθρωποι το αγαθό. Επιπλέον η πορεία των βελτίστων φύσεων προς τη θέαση της Ιδέας του αγαθού επιβάλλεται ως εξαναγκασμός (*ἀναγκάσαι*) στην ιδανική πολιτεία, συνιστά δηλαδή απόλυτη αναγκαιότητα, αναγκαία συνθήκη του ιδεώδους πολιτεύματος.

[Σημείωση: Μέρος της αντίληψης του Πλάτωνα αποτελεί η ιδέα ότι ο άνθρωπος, στα πρώτα στάδια της ζωής του, πρέπει να βρίσκεται κάτω από στενή παρακολούθηση και να υποβάλλεται σε πολλαπλές δοκιμασίες του χαρακτήρα και της ευφυΐας του. Πρέπει να υπάρχει κάθε δυνατή ευκαιρία για τον εντοπισμό των άξιων και των ανάξιων, με στόχο τον προβιβασμό των άξιων και των υποβιβασμό των ανάξιων. Η τροποποίηση αυτή της αρχής του κληρονομικού δικαιώματος που μέχρι εκείνη την εποχή στηριζόταν στην αριστοκρατική – ευγενική καταγωγή

ανεξάρτητα από τυχόν πνευματικές-μορφωτικές ικανότητες, επιτρέπει την κοινωνική κινητικότητα στο πλαίσιο της ιδανικής Πολιτείας. Επομένως, απώτερος στόχος είναι η δημιουργία μιας αριστοκρατίας του πνεύματος (των καλύτερων φύσεων) και όχι του αίματος. Η διάκριση δηλαδή της Πολιτείας στις τάξεις δεν υπαγορεύεται από οικονομικούς ή κοινωνικούς λόγους. Αυτή καθορίζεται από τον βαθμό της παιδείας που είναι ικανά να λάβουν τα μέλη τους. Ο Πλάτωνας πιστεύει ότι η μόρφωση που είναι ικανός να λάβει ο κάθε πολίτης εξαρτάται από τις δυνατότητες που απορρέουν από την ψυχική κατάσταση του (δηλαδή την φύσιν του). Με αυτό το σκεπτικό πρέπει να γίνει αντιληπτή η θέση του Πλάτωνα πως «η φύση παίζει καθοριστικό ρόλο στην εκλογή του άριστου βίου».]

«μέγιστον μάθημα»: ο ορισμός του αγαθού. Με τον όρο «μέγιστον μάθημα» ο Πλάτων εννοεί τη θέαση της Ιδέας του αγαθού, την ύψιστη γνώση, που τελικά συμπίπτει με το αγαθό, καθώς ο Πλάτωνας υποστηρίζει μια νοησιαρχική ηθική, δηλαδή η γνώση της αλήθειας δεν μπορεί παρά να οδηγεί κατά αναγκαιότητα σε ηθική πράξη, στην πραγμάτωση του αγαθού. Σύμφωνα με το σχόλιο του σχολικού εγχειριδίου, ο Πλάτωνας δε δίνει μια σαφή ερμηνεία για τον όρο «αγαθό», που είναι από τους βασικότερους στο φιλοσοφικό του σύστημα, παρά αρκείται σε ορισμένους υπαινιγμούς.

«Άγαθόν» πάντως είναι:

- α) το «εἶναι» και ό,τι διατηρεί το «εἶναι» (οντολογικά),
- β) η τάξη, ο κόσμος και η ενότητα που διαπερνά και συνέχει την πολλαπλότητα, μεταξύ των αναρίθμητων αισθητών – υλικών αντικειμένων που υπάρχουν στον φυσικό κόσμο και των άυλων Ιδεών του νοητού κόσμου
- γ) ό,τι παρέχει την αλήθεια και την επιστήμη (γνωσιολογικά).

Η έκφραση «αὐτὸ τὸ ἀγαθόν» φαίνεται να δηλώνει την ύψιστη αρχή και την πηγή του όντος και της γνώσης. Πάντως, ήδη στην αρχαιότητα το «Πλάτωνος ἀγαθόν» ήταν παροιμιακή έκφραση για κάτι το ασαφές και σκοτεινό.

Οι χαρακτηρισμοί του αγαθού: Στη δεύτερη παράγραφο του κειμένου ο Πλάτωνας, διά στόματος Σωκράτη, θα χαρακτηρίσει το αγαθό ως εξής:

- α) το αγαθό είναι η μεγαλύτερη αξία («μέγιστον»), αφού αυτό πρέπει να κατακτήσουν όλοι οι άνθρωποι και κυρίως όσοι πρόκειται να αναλάβουν τη διοίκηση της πολιτείας,
- β) αντικείμενο μαθήσεως, της ανώτερης γνώσης του ανθρώπου (μάθημα).
- γ) είναι ο απώτερος στόχος της πορείας του ανθρώπου (ἀφικέσθαι).
- δ) το αγαθό μπορεί να προσεγγιστεί και να το θεαθεί ο άνθρωπος, όχι βέβαια με τις αισθήσεις, αλλά με την καθαρή νόηση («ιδεῖν», «ἰδῶσι»),
- ε) η κατάκτησή του είναι δύσκολη και απαιτεί κόπο, επίπονη προσπάθεια και αγώνα («ἀναβῆναι», «ἀνάβασιν», «ἀναβάντες»). Πρόκειται για μια ανοδική πορεία, που οδηγεί στην ολοένα υψηλότερη γνώση και διάπλαση ήθους. Πολύ συχνά στον Πλάτωνα λέξεις που σημαίνουν το άνω και την ανάβαση χρησιμοποιούνται μεταφορικά για την παιδεία και τα αγαθά που προσφέρει.

μὴ ἐπιτρέπουν αὐτοῖς ὁ νῦν ἐπιτρέπεται: Ο Πλάτωνας συγχέει σκοπίμως τα όρια ανάμεσα στο θεωρητικό του οικοδόμημα, δηλαδή την ιδεώδη πολιτεία του και στη σύγχρονή του πολιτική

πραγματικότητα. Με τη φράση «μὴ ἐπιτρέπειν αὐτοῖς ὃ νῦν ἐπιτρέπεται» ο φιλόσοφος επικαιροποιεί τον προβληματισμό του καταγγέλλοντας έμμεσα την απροθυμία των πνευματικών ανθρώπων της εποχής του να αναλάβουν την πολιτική ευθύνη της διακυβέρνησης της πόλης. Έτσι στην ιδεώδη πολιτεία οι φιλόσοφοι δεν δικαιούνται να ζουν κατά τον τρόπο που παρατηρεί ο Σωκράτης ότι ζουν στην εποχή του, δηλαδή σαν να βρίσκονται ήδη στα «νησιά των μακάρων», κλεισμένοι στον γυάλινο και ασφαλή πύργο της γνώσης, ασχολούμενοι απερίσπαστοι με φιλοσοφικές αναζητήσεις και διανοητικές ασκήσεις. Και όλα αυτά με την ιδέα ότι η ενασχόληση με τον απλό λαό και τα καθημερινά προβλήματα της δημόσιας ζωής αποτελεί ντροπή, προσβολή και ηθική μείωση για τον άνθρωπο του πνεύματος. Αντίθετα, ο Σωκράτης υποστηρίζει ότι ο άνθρωπος του πνεύματος οφείλει να επιστρέψει στην «σπηλιά» (**κατάβασις**), να ασχοληθεί με τα προβλήματα των απαίδευτων, να διαγνώσει τις ανάγκες τους, να τους διαφωτίσει και να τους δείξει τον δρόμο για το φως, να υποστεί τελικά ότι συνεπάγεται η αμάθεια και η άγνοια στην προσπάθειά του να τους βοηθήσει.

«Τὸ ποῖον δὴ; Τὸ αὐτοῦ, ἦν δ' ἐγώ, ... εἴτε φαυλότεραι εἴτε σπουδαιότεραι.»: Σ' αυτό το χωρίο του κειμένου ο Σωκράτης / Πλάτωνας αναφέρεται στο χρέος των φυλάκων στην ιδανική του πολιτεία. Αυτοί, αφού θα έχουν περάσει από τα στάδια εκπαίδευσης (δηλαδή: μουσική και γυμναστική παιδεία – μαθηματικές επιστήμες – σπουδή της διαλεκτικής), οφείλουν (μετά τα 50 τους χρόνια) να κατέβουν στο σπήλαιο, δηλαδή στην πρακτική πολιτική, και να μεταδώσουν τις γνώσεις τους και την αρετή τους σε ολόκληρη την πόλη. Αφού, λοιπόν, θα έχουν μοιράσει τη ζωή τους μεταξύ της φιλοσοφίας και της άσκησης της εξουσίας και αφού θα έχουν εκπαιδεύσει τους διαδόχους τους, θα είναι πια έτοιμοι να φύγουν από τη ζωή και να κατοικήσουν στα νησιά των μακαρίων.

Αυτό το χωρίο θα μπορούσε να θεωρηθεί υπαινικτικό για τον Πλάτωνα, ο οποίος, ενώ μιλούσε για το χρέος των ορθά πεπαιδευμένων, δηλαδή των φιλοσόφων, δεν ακολούθησε αυτή την πορεία, καθώς δεν ασχολήθηκε με την ενεργό πολιτική. Η αλήθεια, βέβαια, είναι ότι θέλησε και προσπάθησε να ασχοληθεί με αυτή, αλλά δεν το κατάφερε.

Ειδικότερα, βλέπουμε τις πρώτες προσπάθειές του, όταν ήταν ακόμα νέος. Τότε, όμως, ήταν που βίωσε τις πρώτες απογοητεύσεις: είδε με τα μάτια του τη δημαγωγική συμπεριφορά κάποιων πολιτικών ανδρών και δύο από τους συγγενείς του (τον Κριτία και τον Χαρμίδη) να συμμετέχουν στο τόσο οδυνηρό για την Αθήνα καθεστώς των Τριάντα τυράννων. Αλλά κι όταν η δημοκρατία αποκαταστάθηκε, ο Πλάτωνας δοκίμασε μια ακόμη απογοήτευση. Ο δάσκαλός του, ο Σωκράτης, «ο δικαιότερος άνθρωπος της εποχής», καταδικάστηκε για αθεΐα και διαφθορά της νεολαίας σε θάνατο (399 π.Χ.). Όμως, δεν κατέθεσε τα όπλα' προσπάθησε να εφαρμόσει τις θεωρίες του στον τύραννο των Συρακουσών, τον Διονύσιο τον Α' και Β', αλλά χωρίς επιτυχία. Έτσι, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι όλα τα πολιτεύματα της εποχής του ήταν διεφθαρμένα. Από την άλλη η μη προσπάθεια, «θα προξενούσε τη μεγαλύτερη ντροπή απέναντι του ίδιου του εαυτού του».

Εξάλλου και η ιστορία έχει πλήθος παραδειγμάτων ανθρώπων που απαρνήθηκαν πολύ περισσότερα για να κερδίσουν πολύ λιγότερα. Χαρακτηριστικές είναι οι περιπτώσεις του Σόλωνα και του Λυκούργου που δεν ανέλαβαν αξιώματα, αλλά έφυγαν από τις πόλεις τους μόλις ολοκλήρωσαν το νομοθετικό τους έργο.

«... τιμῶν, εἴτε φαυλότεραι εἴτε σπουδαιότεραι»: Με τη λέξη «τιμῶν» ο Πλάτων εννοεί την κοινωνική προβολή, την ηθική ικανοποίηση, τις επευφημίες και τις τιμητικές διακρίσεις που έρχονται ως αποτέλεσμα της συμμετοχής σε δημόσια αξιώματα. Όλα αυτά αποτελούν στοιχεία που οι φιλόσοφοι οφείλουν να μοιραστούν με τους απαίδευτους. Όμως, άσχετα με το πώς αυτοί τα αξιολογούν, δεν απαλλάσσονται από το κοινωνικό και ηθικό τους χρέος απέναντι στην πολιτεία.

«Ἐπειτ', ἔφη, ... ὃν ἄμεινον;»: Ο Γλαύκωνας αναρωτιέται με έντονη έκπληξη αν είναι δίκαιο για τους φιλοσόφους να εξαναγκαστούν να ασκήσουν την εξουσία στην πόλη, ενώ δεν το επιθυμούν. Κατά τη γνώμη του, αυτό δεν είναι δίκαιο, γιατί, αν απαρνηθούν τις φιλοσοφικές τους αναζητήσεις και τη γαλήνια ζωή τους για να ασχοληθούν με τα κοινά, θα γίνουν δυστυχισμένοι. Ο Γλαύκων, λοιπόν, βλέπει το δίκαιο από τη σκοπιά του ατομικού συμφέροντος και θεωρεί ότι είναι άδικο να παραγνωρίζεται η επιθυμία του ατόμου υπέρ της δικαιοσύνης. Άλλωστε, κατά τον Γλαύκωνα, όπως αναφέρεται και στην εισαγωγή του σχολικού εγχειριδίου, η δικαιοσύνη είναι μια υποκριτική κοινωνική σύμβαση που επιβάλλεται από τους πολλούς για την αυτοπροστασία τους. Επανέρχεται από τον Γλαύκωνα εδώ το ζήτημα που έχει θέσει και στο 360C της Πολιτείας, Το δακτυλίδι του Γύγη: «Γιατί κάθε άνθρωπος πιστεύει πως η αδικία τον ωφελεί ως άτομο πολύ περισσότερο από τη δικαιοσύνη». Ο Γλαύκωνας εκφράζοντας μια ατομοκεντρική αντίληψη αδυνατεί να δει τη γνώση ως προϋπόθεση υπέρβασης της ατομικής συνείδησης προς την κατεύθυνση της κοινωνικής συνείδησης και της αναγνώρισης της σχετικής προτεραιότητας που έχει το καλό της πολιτικά οργανωμένης κοινωνίας σε σχέση με το άτομο.

«Ἐπελάθου πάλιν, ὦ φίλε»: Ο Σωκράτης αναφέρεται σε προηγούμενο σημείο του διαλόγου (466α), όπου συζήτησαν την κατηγορία του Αδείμαντου (419α), ότι δηλαδή οι φύλακες αν και θα κατέχουν την εξουσία στην πολιτεία δεν θα απολαμβάνουν αγαθά, όπως σπίτια, κτήματα και πλούτη, ούτε θα μπορούν να φιλοξενούν φίλους ούτε να απολαμβάνουν διασκέδασεις. Εκεί, ο Γλαύκων είχε δεχτεί ότι σκοπός της ιδεώδους πολιτείας δεν είναι να κάνει μόνο μία τάξη ευτυχισμένη, αλλά ολόκληρη την πόλη.

Δεν έχουμε λόγο να αμφιβάλλουμε για την ευτυχία των φυλάκων (φιλοσόφων), αφού θα αρνηθούν με τη θέλησή τους πράγματα που γι' αυτούς θα είναι ανάξια λόγου και μάλιστα θα τα αρνηθούν με ανταλλάγματα την εξουσία, τις τιμές, τον σεβασμό και την αγάπη των συμπολιτών τους. Η εξουσία δεν είναι αυτοσκοπός. Δεν τρέφουν καμιά ιδιαίτερη αγάπη στην εξουσία. Προς την ηγεσία δεν τους σπρώχνει κανένα πάθος, καμιά ματαιοδοξία. Το καθήκον και η συνείδηση μιας ανώτερης αποστολής, η εσωτερική αμείλικτη επιταγή για την πραγματοποίηση της ιδέας, αυτή τους βάζει επικεφαλής.

«ὅτι νόμῳ ... ἐγγενέσθαι»: Ο Σωκράτης αντικρούει την άποψη του Γλαύκωνα και του υπενθυμίζει ότι τελικός και κορυφαίος σκοπός του νόμου, τον οποίο προσσωποποιεί, είναι η ευδαιμονία όλης της πόλης και όχι μόνο μιας κοινωνικής ομάδας. Βλέπει, λοιπόν, το δίκαιο από τη σκοπιά του συλλογικού συμφέροντος και εκφράζει κοινωνιοκεντρικές αντιλήψεις για την πολιτική οργάνωση της πόλης - κράτους. Συλλαμβάνει ο Σωκράτης την ουσία της ένστασης του Γλαύκωνα και απαντά προβάλλοντας το γενικό καλό της πολιτικά οργανωμένης κοινότητας ως αγαθό επιβαλλόμενο από τον Νόμο.

Σ' αυτό το σημείο πρέπει να επισημανθεί η πολύ μεγάλη σημασία που είχε ο νόμος για τον Πλάτωνα, κάτι που φαίνεται και στον διάλογο *Κρίτων*. Εκεί, ο νόμος προσωποποιείται και συνδιαλέγεται με τον Σωκράτη. Ο μύθος αυτός εκφράζει τη θεμελιώδη θεωρία του «Κοινωνικού συμβολαίου». Σύμφωνα με αυτό, κάθε πολίτης που νοιάζεται για την πόλη του οφείλει να τηρεί τους νόμους και να παραμερίζει το προσωπικό του συμφέρον, για να εξασφαλίσει τη συνοχή και την ομαλή συμβίωση μέσα σ' αυτή. Αυτή τη στάση, άλλωστε, ακολούθησε μέχρι το τέλος της ζωής του και ο ίδιος ο Σωκράτης και το ίδιο θεωρεί ότι πρέπει να κάνουν και οι φιλόσοφοι.

Η τριπλή λειτουργία του Νόμου για την επίτευξη της ευδαιμονίας του συνόλου: Ο Σωκράτης στην απάντησή του στην ένσταση του Γλαύκωνα προσωποποιεί τον Νόμο και του αποδίδει τρεις βασικές λειτουργίες του με τις οποίες επιδιώκεται η ευδαιμονία της πόλης. Χρησιμοποιεί τρεις μετοχές «*συναρμόττων, ποιῶν και ἐμποιῶν*» για να καταδείξει τρεις αδιαπραγμάτευτες λειτουργίες – προϋποθέσεις για την ύπαρξη και την ευδαιμονία της πόλης.

α. «*συναρμόττων τοὺς πολίτας πειθοῖ τε καὶ ἀνάγκη*»: Με το πρώτο μετοχικό σύνολο ο Πλάτωνας προβάλλει την κοινωνική λειτουργία του Νόμου, καθώς επιδιώκεται η κοινωνική συναρμογή των πολιτών.

Ο Πλάτωνας συχνά κάνει λόγο για την αναγκαιότητα της αρμονίας τόσο στα μέρη της ψυχής, με την υποταγή του κατώτερου μέρους στο ανώτερο (το «ἐπιθυμητικὸν» πρέπει να υποτάσσεται στο «θυμοειδὲς» και το τελευταίο στο «λογιστικόν»), όσο και στις σχέσεις των πολιτών μεταξύ τους. Μόνο αν επιτευχθεί αυτή η αρμονία, θα οδηγηθούν οι πολίτες στη δικαιοσύνη, στην ομαλή συμβίωση μέσα στην πόλη και κατ' επέκταση στην ευδαιμονία. Αν όμως ο πολίτης είτε από φιλαυτία είτε από ματαιοδοξία είτε από αδυναμία κρίσης δεν είναι σε θέση να οριοθετήσει τον τομέα της δραστηριότητάς του, τότε τουλάχιστον θα πρέπει να συμμορφώνεται προς τις υποδείξεις του εμπειρότερου, του σοφότερου, του σωφρονέστερου (βλέπε εισαγωγή σχολικού εγχειριδίου).

Έτσι, ο νόμος, προκειμένου να πείσει τους πολίτες να υπακούουν σ' αυτόν, ώστε να επέλθει η κοινωνική αρμονία, χρησιμοποιεί την πειθώ και τη βία (Πλάτων, *Νόμοι*, 722b: ο άριστος νομοθέτης συνδυάζει την πειθώ με τη βία). Ο νόμος εναρμονίζει τους πολίτες χρησιμοποιώντας την πειθώ, την εκούσια δηλαδή υπακοή των πολιτών στις επιταγές του, και τον εξαναγκασμό, δηλαδή τη δύναμη των κυρώσεων που διαθέτει.

Με την πειθώ, με τη χρήση, δηλαδή, λογικών επιχειρημάτων, την προβολή υγιών προτύπων και με την παιδεία οφείλουν οι πολίτες να συνειδητοποιήσουν τον κοινωνικό τους ρόλο, να παραμερίσουν το προσωπικό τους συμφέρον και να προσφέρουν αλληλοβοηθούμενοι ό,τι είναι δυνατόν στην πολιτεία. Η μέθοδος αυτή απευθύνεται κυρίως στους πεπαιδευμένους πολίτες.

Υπάρχουν, όμως, πολίτες και μέλη της κοινωνίας, οι οποίοι δεν πείθονται με τον λόγο. Σ' αυτούς επιβάλλεται η βία. Πρόκειται για τον καταναγκασμό που ορίζεται από τον νόμο και δεν επιβάλλεται τυραννικά, αυταρχικά. Η μέθοδος αυτή απευθύνεται, κυρίως, στον «*ἄπειρον παιδείας ὄχλον*», στον οποίο ο φιλόσοφος-νομοθέτης την εφαρμόζει, αλλά επιβάλλει και στους πολίτες, αν εκείνοι πολυπραγμονούν, καταναγκαστικά, υποχρεωτικά μέτρα για τη συμμόρφωσή τους στο πνεύμα της δικαιοσύνης, όπως και στους πεπαιδευμένους, που δεν έχουν συνετιστεί με την πειθώ, και στους άρχοντες, που είναι υποχρεωμένοι να ζουν με λιτότητα και

ευσυνειδησία, ώστε να εκλείψει η διαφθορά από τον δημόσιο βίο. Αυτός ο λιτός και ευσυνείδητος τρόπος ζωής αναφέρθηκε και στην εισαγωγή του βιβλίου μας: τόσο οι φύλακες όσο και οι φιλόσοφοι-βασιλείς στο πλαίσιο της ιδανικής πολιτείας δεν έχουν προσωπική περιουσία, πολυτελείς κατοικίες, ούτε καν οικογένεια, για να είναι απερίσπαστοι στο λειτούργημά τους. Είναι φανερό, λοιπόν, ότι ο νόμος οφείλει να αποβλέπει στην ευδαιμονία όλης της πόλης και να υποχρεώνει τους Αγαθούς να ασκήσουν την εξουσία.

β. «ποιῶν μεταδιδόναι ... ὠφελειῖν»: Με το δεύτερο μετοχικό σύνολο ο Σωκράτης αποδίδει στον Νόμο οικονομική λειτουργία. Ο Νόμος κατοχυρώνει μια από τις βασικές ιδρυτικές αρχές της πόλης, τον καταμερισμό της εργασίας, με τον οποίο κατακτάται η αυτάρκεια. Έτσι, αν το άτομο είναι φύσει ενδεές, με την κοινωνική του συναρμογή γίνεται αυτάρκες χάρη στην αυτάρκεια που αποκτά η κοινότητα με τον καταμερισμό της εργασίας. Οι εργασίες κατανέμονται σε κάθε πολίτη με βάση τις ικανότητές του, ώστε ο καθένας να στρέφει την προσοχή του όχι μόνο στην ικανοποίηση των δικών του αναγκών, αλλά και στις ανάγκες των συμπολιτών του, με στόχο το κοινό όφελος και την ευδαιμονία. Έτσι, μεταξύ των πολιτών καλλιεργούνται σχέσεις συνεργασίας, αλληλοβοήθειας, αλληλοπροσφοράς και αλληλεγγύης.

γ. «καὶ αὐτὸς ἐμποιῶν ... ἐπὶ τὸν σύνδεσμον τῆς πόλεως»: Με το τρίτο μετοχικό σύνολο δηλώνεται η παιδαγωγική και πολιτική λειτουργία του Νόμου, ο οποίος έχει χρέος να διαπλάθει ανθρώπους ικανούς και άξιους να διατηρούν τη συνοχή της πόλης. Για να γίνει αυτό, χρειάζεται ο Νόμος από τη μια να περιορίσει την ατομική επιθυμία, ώστε να τιθασευτεί η βούληση από τον Λόγο, και από την άλλη να κατευθύνει την πολιτική κοινωνικοποίηση των ανθρώπων. Συνεπώς, ο Νόμος υπηρετεί τον τελικό σκοπό της ευδαιμονίας του συνόλου και επιχειρώντας να υπαγάγει την ατομική επιθυμία στην αναγκαιότητα της κοινωνικής συναρμογής και της πολιτικής ευταξίας. Προς αυτή την κατεύθυνση ο Νόμος καλλιεργεί την κοινωνικότητα και ακόμη περισσότερο αναδεικνύει τους αγαθούς πολίτες σε πολιτικούς ηγέτες που επιφορτίζονται με τη διατήρηση της συνοχής της πόλης. Τέλος, ο νόμος θέτει όρια και περιορισμούς στη συμπεριφορά των πολιτών, αλλά και των φιλοσόφων-βασιλέων, ώστε να μην παρεκτρέπονται και διαταράσσουν τη συνοχή της πόλης.

Γενικός χαρακτηρισμός του νόμου: Ο Πλάτωνας στον υποστηρικτικό του λόγο για την αναγκαιότητα του ηθικού εξαναγκασμού του φιλοσόφου να ασκήσει πολιτική εξουσία αναφέρεται στον νόμο. Ο νόμος παρουσιάζεται ως βασική αρχή της πολιτικής συμβίωσης, προκειμένου να αποκλειστεί ο κίνδυνος της αταξίας και του χάους που αναιρεί τις δυνατότητες της δίκαιης πολιτείας. Έτσι η κοινωνία παρουσιάζεται ως ένα σύνολο ανθρώπων αυτοτελές, αυτάρκες, διαχρονικό και οργανωμένο όπου αναπτύσσεται συμμετρικά η ατομική και κοινωνική διάσταση του ανθρώπου. Ο νόμος, με άλλα λόγια, είναι η αναγκαιότητα που επιβάλλει την εναρμόνιση της ατομικότητας και της συλλογικότητας μέσα στην κοινωνία. Εγγυητής και διεκπεραιωτής αυτής της αναγκαιότητας καθίσταται ο φιλόσοφος. Κρίνοντας από τις λειτουργίες που επιτελεί και τα μέσα (πειθώ-βία, κοινωνικό καταμερισμό της εργασίας, αγωγή αυτοπεριορισμού), που χρησιμοποιεί ο νόμος για να πείσει τους πολίτες πως είναι σωστό και αναγκαίο να υπακούουν σ' αυτόν, συμπεραίνουμε ότι ο Σωκράτης προσπαθεί να συμβιβάσει το γενικό καλό με το ατομικό, από την οπτική μιας ολιστικής και κοινωνιοκεντρικής προσέγγισης του πολιτικού φαινομένου, στο οποίο εξασφαλίζεται η αξιοκρατία και η αμεροληψία. Αυτή η

τόσο αναγκαστική επιβολή κανόνων και απαγορεύσεων δεν ταιριάζει σε δημοκρατικά πολιτεύματα, αλλά μάλλον σε αυταρχικά και ολοκληρωτικά καθεστώτα. Σύμφωνα, μάλιστα, με ορισμένους μελετητές, η προτεραιότητα της πόλης έναντι του ατόμου συνιστά μια ολοκληρωτική αρχή, επειδή ενδέχεται το κράτος να είναι ισχυρό, αλλά οι πολίτες του δυστυχείς. Πρέπει, βέβαια, να επισημάνουμε ότι οι προθέσεις του είναι αγαθές, αφού απώτερος στόχος του νόμου είναι η χρήση κάθε μέσου για την εξυπηρέτηση του κοινού συμφέροντος. Επίσης, δεν πρέπει να παραβλέψουμε το γεγονός ότι για τον Πλάτωνα ευδαιμονία δεν είναι η προσωπική ευτυχία στη ζωή, αλλά η συναίσθηση ότι με τις ενέργειές του ο πολίτης καθιστά τους άλλους ευδαίμονες. Ο νόμος, λοιπόν, λειτουργεί ως απρόσωπος και ψυχρός άρχοντας, δρα αντικειμενικά, χωρίς να παρεκκλίνει από τον ορθό τρόπο διακυβέρνησης. Ρόλος του είναι να ρυθμίσει με τον καλύτερο δυνατό τρόπο τις λειτουργίες του κράτους, ώστε να επιτευχθεί η αρμονική και ομαλή συμβίωση των πολιτών με υψηλό βαθμό αλτρουισμού. Παρουσιάζεται, δηλαδή, ως ιδανικός ηγέτης της ιδανικής πολιτείας.

πειθοῖ τε καὶ ἀνάγκη· Ο άριστος νομοθέτης κατά τον Πλάτωνα συνδυάζει την πειθώ με τη βία, η οποία αφορά τὸν ἄπειρον παιδείας ὄχλον. Αυτή η θέση του δικαιολογείται από τα εξής:

α) Είναι γνωστό πως ο Πλάτων ήταν εκ πεποιθήσεως αριστοκράτης γι' αυτό είχε την ελπίδα - που όμως γρήγορα διαψεύστηκε - ότι μια αυταρχική διακυβέρνηση, όπως των Τριάκοντα, θα θεράπευε τις πληγές που είχε προξενήσει στην πόλη η ασυδοσία των δημαγωγών και η οχλοκρατία.

β) Ο Πλάτων πίστευε ότι η δημοκρατία όπου ο καθένας πράττει και λέγει, ό,τι θέλει και ζει όπως θέλει, είναι ένα ανάπηρο πολίτευμα. Έτσι, ο άριστος νομοθέτης της ιδεώδους πολιτείας χρησιμοποιεί την πειθώ για τους πεπαιδευμένους και τη βία για τους απαίδευτους που τείνουν να μετατραπούν σε όχλο για να δημιουργήσει ένα αρμονικό σύνολο πολιτών. Ο νόμος εναρμονίζει τους πολίτες χρησιμοποιώντας την πειθώ, την εκούσια δηλαδή υπακοή των πολιτών στις επιταγές του, και τη βία τον εξαναγκασμό, δηλαδή τη δύναμη των κυρώσεων που διαθέτει. Με την πειθώ, με τη χρήση, δηλαδή, λογικών επιχειρημάτων, την προβολή υγιών προτύπων και με την παιδεία οφείλουν οι πολίτες να συνειδητοποιήσουν τον κοινωνικό τους ρόλο, να παραμερίσουν το προσωπικό τους συμφέρον και να προσφέρουν αλληλοβοηθούμενοι ό,τι είναι δυνατόν στην πολιτεία. [Έχει πάντως προταθεί και η άποψη ότι η φράση χρησιμοποιείται με μια πιο κυριολεκτική έννοια και ότι συνιστά τη χρήση ρητορικής προπαγάνδας και βίας, καθώς ο Πλάτων έχει κατά νου την εικόνα του γιατρού-πολιτικού.]

Κριτική της επιχειρηματολογίας του Σωκράτη

Με δεδομένα τα τελευταία σχόλια του Σωκράτη για τον ηθικό εξαναγκασμό των φιλοσόφων, μπορούμε να δούμε δύο κύριες τάσεις να διαμορφώνονται στην κριτική της σωκρατικής θέσης και επιχειρηματολογίας.

Α) Από τη μια η σωκρατική θέση και επιχειρηματολογία δικαιώνεται με την οπτική εκείνων που θεωρούν ότι η ευδαιμονία και η πληρότητα του ανθρώπου δεν συνδέεται αναγκαστικά με τον άνετο, ανέμελο και χωρίς ευθύνες βίο. Αντίθετα, αποδέχονται ότι για όσους δοκίμασαν την ευδαιμονία της Ιδέας και της αλήθειας, η άσκηση πολιτικής ηγεσίας, η κάθοδος στις σκιές της

σπηλιάς, είναι θυσία και πόνος. Παρόλα αυτά όμως δέχονται την πολιτική ηγεσία και την μοιράζονται με τους άξιους, όχι από πάθος, ματαιοδοξία και συμφέρον, αλλά από βαθιά συναίσθηση καθήκοντος και αποστολής. Το καθήκον και η συνείδηση μιας ανώτερης αποστολής, η εσωτερική επιταγή του χρέους για την πραγματοποίηση της Ιδέας, αυτά τους τοποθετούν στην κορυφή της πολιτείας και συνάμα τους καθιστούν ανυποχώρητους και άτεγκτους σε ό,τι δεν υπηρετεί την Ιδέα και δεν προάγει την αξιοκρατία και τον τελικό σκοπό της ευδαιμονίας της πόλης συνολικά.

Μια τέτοια θέση έχει λογική και ηθική βάση και ουσιαστικά θεμελιώνει την έννοια της ισονομίας των πολιτών που αποτελεί και βασική αρχή και του δημοκρατικού πολιτεύματος, όπως αυτό περιγράφεται στον Επιτάφιο του Περικλή. Βρίσκεται, επομένως, στην ίδια γραμμή σκέψης με την άποψη που επίσης διατυπώνει ο Περικλής στην τελευταία δημηγορία του: «Εγώ νομίζω ότι μια πολιτεία εξυπηρετεί πιο πολύ το συμφέρον των πολιτών, αν στο σύνολό της βρίσκεται σε ακμή, παρά αν ευτυχεί σ' αυτήν ο κάθε πολίτης, αλλά στο σύνολό της η ίδια δυστυχεί. όσο κι αν ευτυχεί ένας πολίτης, στις ιδιωτικές του υποθέσεις, αν καταστρέφεται η πατρίδα, μαζί της ίδια χάνεται, ενώ, αν δυστυχεί σε πατρίδα που ευημερεί, έχει πολλές ελπίδες να σωθεί.» Όταν η πόλη ευημερεί, ευημερούν και οι πολίτες. Όταν η πόλη κινδυνεύει, κινδυνεύουν και οι πολίτες.

Το αντίθετο δεν ισχύει:

Όταν οι πολίτες ευδοκιμούν ως άτομα, μπορεί να έχουμε καταστροφή της πόλης.

Β) Από την άλλη η άποψή του ότι πρέπει να εξαναγκαστούν οι φιλόσοφοι να αναλάβουν τα ηνία της πόλης με στόχο το συμφέρον του συνόλου δεν μπορεί να θεωρηθεί δίκαιη, αφού, αν εφαρμοστεί, δεν γίνεται σεβαστή η βούληση μιας μερίδας πολιτών, των φιλοσόφων. Πρώτος ο **Αριστοτέλης** παρατήρησε ότι ο σωκρατικός συλλογισμός χαρακτηρίζεται από αντίφαση, καθώς δεν είναι δυνατόν η ιδανική πολιτεία να υπόσχεται την ευδαιμονία όλων των πολιτών και την ίδια στιγμή να κάνει τους φιλοσόφους δυστυχισμένους αναθέτοντάς τους την πολιτική ηγεσία. Με άλλα λόγια δεν μπορεί να υπάρξει ευδαιμονία μέσα στο κράτος χωρίς την προσωπική ευδαιμονία του κάθε πολίτη.

[Επιπλέον, ο Αριστοτέλης επισημαίνει ότι αν δεν είναι απόλυτα ευτυχισμένοι οι φύλακες, ποιοι θα είναι; Όχι βέβαια οι τεχνίτες και το πλήθος αυτών που ασχολούνται με βάνανυσα έργα. Επίσης, μπορεί ο φιλόσοφος να θεωρείται ο ειδικός για ζητήματα ηθικής, αλλά η αρμοδιότητά του θα πρέπει να φτάνει μέχρι τον ρόλο του διαμεσολαβητή προτείνοντας το πώς (τα μέσα), αλλά σε καμία περίπτωση δεν έχει δικαίωμα να επιβάλει τι πρέπει να κάνουν οι πολίτες, τις ηθικές αρχές που οφείλουν αυτοί να ακολουθούν. Οι πολίτες πρέπει να έχουν την τελική επιλογή και μόνο αυτοί.]

Μήπως ο Πλάτων εκφράζει ένα πρώιμο ολοκληρωτισμό;

Αυτή η τόσο αναγκαστική επιβολή κανόνων και απαγορεύσεων σύμφωνα με ορισμένους μελετητές δεν ταιριάζει σε δημοκρατικά πολιτεύματα, αλλά μάλλον σε αυταρχικά και ολοκληρωτικά κακέκτυπα. Αν λάβουμε υπόψη τα παραπάνω μήπως ο άνθρωπος τελικά στερείται την ελευθερία του και καθυποτάσσεται σ' έναν προκαθορισμένο ολοκληρωτικό μηχανισμό; Κάποιοι κατηγορούν τον Πλάτωνα, ότι παρουσιάζει στο σημείο αυτό ένα

ανελεύθερο πολιτικό σύστημα, ότι ταυτίζει σκόπιμα τον ατομικισμό με τον εγωισμό, τον αλτρουισμό με την συλλογικότητα. Με άλλα λόγια, κατά τους επικριτές του, ο Πλάτων στιγματίζει όλους τους ατομικιστές ως ιδιοτελείς, ανίκανους να αφοσιωθούν σε οτιδήποτε άλλο πέρα από τον εαυτό τους. Όμως από την άλλη η χειραφέτηση του ατόμου ήταν πραγματικά η μεγάλη πνευματικά επανάσταση που είχε οδηγήσει στην κατάρρευση της φυλετικής κοινωνίας και του φυλετισμού, καθώς και στην άνοδο της δημοκρατίας. Άλλωστε ο Περικλής επιμένει ότι ο ατομικισμός πρέπει να συνδεθεί με τον αλτρουισμό. (δες σχετικά τον Επιτάφιο λόγο §37)

Επιπλέον, συνεχίζουν οι ίδιοι επικριτές, ο Πλάτων δεν ενδιαφέρεται καν για τα προβλήματα εκείνα που συνήθως οι άνθρωποι ονομάζουν προβλήματα δικαιοσύνης, δηλαδή για την αμερόληπτη στάθμιση των αντιτιθέμενων αξιώσεων των ατόμων. Ούτε ενδιαφέρεται να εναρμονίσει τις αξιώσεις του ατόμου προς αυτές του κράτους· γιατί κατ' αυτόν το άτομο είναι ολωσδιόλου κατώτερο. Τον απασχολεί μονάχα η συλλογική ολότητα, αυτή καθαυτή· και η δικαιοσύνη γι' αυτόν δεν είναι παρά η υγεία, η ενότητα και η σταθερότητα του συλλογικού σώματος.

Πρέπει, βέβαια, να επισημάνουμε ότι οι προθέσεις του είναι αγαθές, αφού απώτερος στόχος του Νόμου είναι η χρήση κάθε μέσου για την εξυπηρέτηση του κοινού συμφέροντος. Επίσης, δεν πρέπει να παραβλέψουμε το γεγονός ότι για τον Πλάτωνα ευδαιμονία δεν είναι η προσωπική ευτυχία στη ζωή, αλλά η συναίσθηση ότι με τις ενέργειες του ο πολίτης καθιστά τους άλλους ευδαίμονες.

Ανασύνθεση του περιεχομένου των ενοτήτων 9 - 10

Η αλληγορία του σπηλαίου συμβολίζει, όπως έχουμε ήδη αναφέρει την προσπάθεια του ανθρώπου να βγει από την άγνοια και την πλάνη στο φως της γνώσης και της αλήθειας, στην αναζήτηση των όρων της τέλει πολιτείας. Η παιδεία είναι συναρτημένη με τη δικαιοσύνη, γιατί προϋπόθεση της δίκαιης πολιτείας είναι η δίκαιη ψυχή, που γίνεται δίκαιη, όταν κατακτήσει την ιδέα του δικαίου. Η γνωστική αυτή κατάκτηση προϋποθέτει την παιδεία, φορέας της οποίας είναι οι άρχοντες και ο τρόπος άσκησης της εξουσίας. Η ορθή άσκηση της εξουσίας εξασφαλίζει τη σωστή παιδεία που είναι απαραίτητη για τη διάπλαση της δίκαιης ψυχής. Η ορθή άσκηση της εξουσίας μπορεί να γίνει μόνο από όσους έχουν κατακτήσει την ιδέα της δικαιοσύνης, γιατί μόνο αυτοί μπορούν να ικανοποιήσουν τους όρους της δίκαιης πολιτείας, δηλαδή να ασκούν την εξουσία από χρέος και εσωτερική επιταγή και όχι από συμφέρον και υστεροβουλία. Έτσι, ο Πλάτωνας με τον ηθικό εξαναγκασμό των φιλοσόφων να ασκήσουν πολιτικά καθήκοντα, επιχειρεί να συνθέσει τον θεωρητικό βίο με τον πρακτικό κατά τη λογική ότι ο άνθρωπος που θεάται την ιδέα του αγαθού δεν μπορεί παρόλα να γίνεται και ο κήρυκός της και ο εργάτης της. Συνεπώς, είναι καθοριστική η σημασία της παιδείας στη θέαση του Αγαθού, στην τελείωση του ανθρώπου στο πλαίσιο της ιδανικής πολιτείας. Ο εκπαιδευμένος από την πόλη φιλόσοφος, που αντίκρισε την αλήθεια, οφείλει να τη μεταλαμπαδεύσει και στους υπόλοιπους και να τους οδηγήσει στην συνειδητή άσκηση της αρετής. Οφείλει να αναλάβει τη διακυβέρνηση της πόλης, γιατί μόνο έτσι αυτή η πολιτεία θα χαρακτηρίζεται από τις αρχές της σοφίας, της ανδρείας, της σωφροσύνης και της δικαιοσύνης και θα πραγματώνει τον σκοπό της που είναι η ευδαιμονία όλης της πόλης και όχι μέρους της.

Αισθητικά σχόλια

Παρομοίωση: «ἡγούμενοι ἐν μακάρων νήσοις ζῶντες ἔτι ἀπωκίσθαι» (= σαν να ζουν στα νησιά των μακαρίων)

Πολυσύνδετα σχήματα:

«μήτε τοὺς ἀπαιδεύτους ... μήτε τοὺς ἐν παιδείᾳ ...»

«τάς τε βελτίστας φύσεις ... ἰδεῖν τε τὸ ἀγαθὸν καὶ ἀναβῆναι ...»

«μὴ ἐθέλειν ... μὴδὲ μετέχειν ...» -> διπλή ἀρνηση, δηλωτική της απροθυμίας των ορθά πεπαιδευμένων να ασχοληθούν με τα κοινά

«εἴτε φαυλότεραι ... εἴτε σπουδαιότεραι»

Παρατακτική σύνδεση: Παρατηρεῖται ευρεία χρήση παρατακτικῶν συνδέσμων : καί, μήτε ... μήτε, μὲν ... δέ, τε ... καί, εἴτε ... εἴτε.

«ἀδικήσομεν αὐτούς, καὶ ποιήσομεν χεῖρον ζῆν»

«πειθοῖ τε καὶ ἀνάγκῃ»

«ποιῶν μεταδιδόναι ... καὶ αὐτὸς ἐμποιῶν ...»

«ἐπιμελεῖσθαι τε καὶ φυλάττειν»

Αντιθέσεις:

«τοὺς ἀπαιδεύτους» ≠ «τοὺς ἐν παιδείᾳ»,

«ἃ πράττωσιν» ≠ «οὐ πράξουσιν»,

«ἐκόντες» ≠ «ἀναγκάσαι»,

«ἔτι ἀπωκίσθαι» ≠ «μὴ ἐπιτρέπειν»,

Οι παραπάνω αντιθέσεις υποδηλώνουν τη διαφορά:

- ὅσων δεν ἔχουν παιδεία και ὅσων ἔχουν λάβει παιδεία,
- την ενασχόληση με τα κοινά των πρώτων και την απροθυμία των δεύτερων
- την πολιτική πραγματικότητα της εποχής του Πλάτωνα με την ιδεατή πολιτεία.

«χεῖρον ≠ ἄμεινον»: η χρήση αυτής της αντίθεσης (ὅπως και η εναντιωματική μετοχή «δυνατὸν ὄν») εκφράζει την έντονη αντίδραση του Γλαύκωνα.

«ἔν τι γένος ≠ ἐν ὅλῃ τῇ πόλει»: υπογραμμίζεται η μέριμνα του νόμου για το ὄφελος και την ευδαιμονία ὅλων των πολιτῶν.

Σχῆμα κατ' ἀρση και θέση

«ὅτι νόμῳ οὐ τοῦτο μέλει ≠ ἀλλ' ἐν ὅλῃ τῇ πόλει ... ἐγγενέσθαι»: υπογραμμίζεται ο ρόλος του νόμου να επιφέρει ισορροπία στην πόλη.

«οὐχ ἵνα ἀφίῃ ... ≠ ἀλλ' ἵνα καταχρῆται ...»: τονίζεται ο ρόλος του νόμου να χρησιμοποιεῖ τους πολίτες ως ενωτικό δεσμό της πόλης.

«οὐδ' ἀδικήσομεν ... ≠ ἀλλὰ δίκαια ...»: απαντά στην ευθεία δισκελή ερώτηση του Γλαύκωνα: «Ἐπειτ', ἔφη, ἀδικήσομεν αὐτούς, καὶ ποιήσομεν χεῖρον ζῆν, δυνατὸν αὐτοῖς ὄν ἄμεινον;». Ἐτσι, υπηρετεῖται η ἐγκυρότητα του συλλογισμοῦ που ἀνέπτυξε.

Προσωποποίηση: Στο κείμενο παρατηρούμε την προσωποποίηση του νόμου, ὥστε να φανεῖ ο ρόλος του, που σχολιάστηκε προηγουμένως: «μέλει» - «μηχανᾶται» - «συναρμώττων» - «ποιῶν» - «ἐμποιῶν» - «ἀφίῃ» - «καταχρῆται»

Ετυμολογικά και ομόρριζα στη Νέα Ελληνική

προειρημένων < προδ + λέγομαι: αναλογία, αναλογικός, απολογητικός, απολογία, απόρρητος, διάλεκτος, διάλεξη, διαλογικός, διάλογος, δυσλεκτικός, δυσλεξία, έλλογος, επικός, επίλογος, επίρρημα, έπος, ιδιόλεκτος, κυριολεκτικός, κυριολεξία, λεκτικός, λέξη, λεξικό, λεξικογράφος, λεξιλόγιο, λεξιπενία, λογική, λογικός, λογοπαίγνιο, λόγος, μονολεκτικός, μονόλογος, ομολογία, παράλογος, παρρησία, πρόλογος, ρήμα, ρήση, ρητό (το), ρήτορας, ρητορικός, ρητός, ρήτρα, συνδιάλεξη, υπόλογος.

άπαιδεύτους < α- στερητικό + παιδεύω < παῖς: διαπαιδαγώγηση, εκπαίδευση, εκπαιδευτικός, παιδαγωγικός, παιδεία, παιδευτικός, παιδί, παιδονόμος, παλιμπαιδισμός, παραπαιδεία.

έπιτροπεύσαι < έπίτροπος < έπιτροπέω + κατάληξη -εύω: επιτροπεία, επιτρόπευση, επιτροπή, επιτροπικός, έπίτροπος.

διατρίβειν < διατρίβω: άτριφτος, διατριβή, εντριβή, προστριβή, συντριβή, συντριπτικός, τριβή, τριμμένος, τρίψιμο.

έχουσιν < έχω: ενοχή, ενοχικός, ένοχος, έξη, εξής, κατεχόμενα, παροχή, πάροχος, προσχηματικός, σχέδιο, σχεδόν, σχέση, σχετικός, σχετικότητα, σχήμα, σχολαστικός, σχολείο, σχολή.

στοχαζομένου < στοχάζομαι: αστόχαστος, άστοχος, εύστοχος, στοχασία, στοχασμός, στοχαστής, στόχαστρο, στόχος.

πράττειν < πράττω: απράγμων, άπραγος, πράγμα, πραγματογνώμονας, πρακτικό, πράκτορας, πράξη, σύμπραξη.

ήγούμενοι < ήγοῦμαι: Αγησίλαος, αφήγηση, εισηγητής, ηγεμόνας, ηγεσία, ηγέτης, ηγετικός, ηγήτορας, ηγούμενος, καθηγητής.

ζώντες < ζήω -ῶ: ζωγράφος, ζώδιο, ζωή, ζωηρός, ζωικός, ζωντάνια, ζωντανός, ζώο, ζωογόνος, ζωοθυσία, ζωολογία, ζωομορφισμός, ζωόμορφος, ζωοπάζαρο, ζωοποιός, ζωοτροφή, ζωτικός, ζωύφιο, ζωφόρος, ζωγράφος, ζωώδης.

άπωκίσθαι: αποίκιση, ενοίκιο, ένοικος, κατοίκιση, μετοίκιση, οίκηση, οικισμός, οικιστής, οίκος.

άναγκάσαι < άναγκάζω: αναγκαίος, αναγκαιότητα, αναγκαστικός, ανάγκη, εξαναγκασμός.

ίκανῶς, άφικέσθαι < ίκνέομαι -οῦμαι: ανέφικτος, ανίχνευση, άφιξη, εξιχνίαση, εφικτός, ικανοποίηση, ικανοποιητικός, ικανός, ικανότητα, ικεσία, ικετευτικός, ικέτης, ιχνηλάτης, ίχνος, προίκα, προικιό, προικοθήρας, προικοσύμφωνο, προικῶς, προίκα.

ιδεῖν < εἶδον του ρ. «όρῶ»: άνύποπτος, αόρατος, διορατικός, είδος, ειδύλλιο, είδωλο, επόπτης, ιδέα, ιδεοληπτικός, ιδεοληψία, κάτοπτρο, όμμα, οπή, οπτικός, όραμα, ορατός, οφθαλμός, όψη.

σκοπὸν < σκοπέω -ῶ: ακτινοσκόπηση, ανασκόπηση, απερίσκεπτος, άσκοπος, αυτοσκοπός, βιντεοσκόπηση, βολιδοσκόπηση, βυθοσκόπηση, δημοσκόπηση, διάσκεψη, επίσκεψη, επισκέψιμος επισκόπηση, επίσκοπος, καιροσκόπος, κατασκοπία, κατάσκοπος, κερδοσκοπία, κερδοσκόπος, μικροσκόπιο, οιωνοσκόπος, περίσκεψη, περισκόπιο, προεπισκόπηση, πρόσκοπος, σκεπτικισμός, σκεπτικός, σκέψη, σκόπελος, σκοπία, σκόπιμος, σκοποβολή, σκοπός, στηθοσκόπιο, συνδιάσκεψη, σύσκεψη, τηλεσκόπιο, ωροσκόπιο, ωροσκόπος.

ιδία: ιδιόλεκτος, ιδιόμορφος, ιδιόρρυθμος, ιδιοσυγκρασία, ιδιοτέλεια, ιδιοτελής, ιδιότροπος, ιδιοχρησία, ιδίωμα, ιδιωματικός, ιδιώτης, ιδιωτικός.

άναβήναι, ανάβασιν, αναβάντες, καταβαίνειν < βαίνω: άβατος, ακροβάτης, ανάβαση, αναβάτης, βάδην, βαθμός, βάθρο, βακτηρία, βάση, βασικός, βάσιμος, βατήρας, βατός, βήμα, βηματοδότης, βωμός, διάβαση, διαβάτης, δύσβατος, έμβασμα, επιβάτης, κατάβαση, μεταβατικός, παραβάτης, πρόβατο, πρόσβαση.

έπιτρέπεται < έπι + τρέπω: αδιάντροπος, ανατρεπτικός, ανατρέψιμος, ανατροπέας, ανατροπή, ανεπίτρεπτος, εκτροπή, επιτρεπτός, επιτροπή, έπίτροπος, ευτράπελος, κακότροπος, μετατρέψιμος, μετατροπή, ντροπή, ξενότροπος, παρεκτροπή, τρόπαιο, τροπαιούχος, τροπή, τροπικός, τρόπος.

καταμένειν < καταμένω < κατὰ + μένω: διαμονητήριο, κατάμονος, μονή, μόνιμος, μόνος, παραμονή.

ἐθέλειν < ἐθέλω: ἄθελα, εθελοντής, εθελοντικός, εθελούσιος, θέλημα, θεληματικός, θέληση, καλοθελητής.

ἔφη < φημί: απόφαση, ἄφατος, διαφήμιση, διαφημιστικός, δυσφήμιση, δυσφημιστικός, ἔμφαση, εμφατικός, ἐπίφαση, κατάφαση, καταφατικός, πρόσφατος, πρόφαση, προφήτης, φήμη, φημολογία.

ἀδικήσομεν < ἀδικῶ: ἀδικαιολόγητος, ἀδικαίωτος, ἀδίκημα, ἀδικητής, ἀδικία, ἀδικοπραγία, ἀδικος, ἀδίκως, ἀντιδικία, ἀντίδικος, δικαιοσύνη, εκδικητής.

ποιήσομεν < ποιῶ: ἀποίητος, ἀχειροποίητος, ἠχοποίητος, θεοποίητος, ποίημα, ποίηση, ποιητής, προσποιητός.

ζῆν < ζῆω - ζῶ: ζῆση, ζωή, ζωηρός, ζωικός, ζωντάνια, ζωντανός, ζῶο, ζωογόνος, ζωοδόχος, ζωοκτόνος, ζωόμορφος, ζωόφιλος, ζώπυρο, ζωτικός, ζωφόρος.

ἐπελάθου, ἐπελαθόμην < ἐπὶ + λανθάνομαι: ἀλάθης, ἀλήθεια, ἀληστος, ἀναληθής, ἐπιλήσμων, λάθος, λάθρα, λαθραίος, λαθρεμπόριο, λαθρεπιβάτης, λαθροκυνηγός, λήθαργος, λήθη, λησμονιά, λησμοσύνη.

νόμῳ < νέμω: ἄνομος, ἀστυνόμος, δασονόμος, διανομή, ἐξοικονόμηση, ευνομία, κατανομή, νομή, νομικός, νόμιμος, νομιμότητα, νόμισμα, νομοθέτης, νομός, νόμος, νομοσχέδιο, νομοταγής, νομοτέλεια, οικονομία, παιδονόμος, παρανομία, παράνομος, στρατονόμος, ταξινόμηση, υγειονομία.

μέλει: ἀμέλεια, ἀμελής, ἐπιμελής, ἐπιμελητήριο, μελέτη, μελέτημα, μελετηρός, μελετητής, μέλημα, μεταμέλεια.

ἐγγενέσθαι < ἐν + γίγνομαι (θ. γεν- > γον-, γα-, με ποιοτική μεταβολή > γενε- με πρόσφυμα ε > γενη- με ἑκταση. Ο ἐνεστώτας προέκυψε ἀπὸ ἐνεστωτικό ἀναδιπλασιασμό γι- + γεν > με συγκοπὴ > γι-γν-ομαι): γεγονός, γενεά, γενέθλιος, γένεση, γενέτειρα, γενετήσιος, γενετικός, γενιά, γενικός, γέννηση, γηγενής, γονέας, γονή, γονίδιο, γονικός, γονιμοποίηση, γόνιμος, γονιμότητα, γόνος, γονότυπος, γυνή, ἐγγενής, ἐγγονός, νεογνό, γνήσιος, συγγενής, υπογονιμότητα.

πράξει < πράττω: ἀπρακτος, ἐμπράγματος, πολυπράγμων, πράγμα, πραγματικός, πραγματογνώμονας, πραγματογνωμοσύνη, πραγματογνωσία, πρακτικό, πράξη, πραξικόπημα.

μηχανᾶται < μηχανῶμαι: ἀμήχανος, βιομηχανία, βιομηχανικός, βιομήχανος, μηχανή, μηχανήμα, μηχανικά, μηχανικός.

συναρμόττων < συναρμόττω < συν + ἁρμόττω: ἀρμολογία, ἀρμονία, ἀρμονικός, ἀρμός, δυσἀρμονία, συναρμογή, φυσἀρμόνικα.

πειθοῖ < πείθω: πειθαναγκασμός, πειθαρχία, πειθήνιος, πεισιθάνατος, πείσμα, πεισματάρης, πειστήριο, πειστικός, πιθανός, πιθανότητα, πίστη, πιστός.

μεταδιδόναι < μετὰ + δίδωμι: ἀιμοδότης, ἀνέκδοτος, ἀνένδοτος, ἀποδοτικός, δόση, δοσίλογος, δόσιμο, δοσολογία, δότης, δωρεά, δῶρο, δωροδοκία, δωροθέτης, ἐκδοση, ἐκδότης, ἐκδοτικός, ἐνδοτικός, ηλεκτροδότηση, καταδότης, λογοδοσία, μετάδοση, μεταδοτικός, μισθοδοσία, παράδοση, παραδοτέος, πληροφοριοδότης, προδότης, σηματοδότης, φωτοδότης.

ἀφιῇ < ἀπὸ + ἵημι: ἀνεση, ἀνετος, ἀφεση, ἀφετηρία, δίεση, ἐγκάθετος, ἐνεση, ἐνέσιμος, ἐνετός, ἐφεση, ἐφετείο, ἐφέτης, καθετήρας, κάθετος, καθέτως, σύνεση, συνετός, χειραφετημένος, χειραφέτηση.

βούλεται < βούλομαι: ἀβουλησία, ἀβούλητος, ἀβουλος, βουλή, βούλημα, βούληση, βουλησιαρχία.

καταχρῆται < καταχρῶμαι < κατὰ + χρῶμαι: ἀχρηστος, δύσχρηστος, εὐχρηστος, καταχραστής, κατάχρηση, καταχρηστικός, χρεία, χρέος, χρήμα, χρηματιστήριο, χρήση, χρήσιμος, χρηστικός, χρηστός, χρηστότητα.

σκεῖψαι < σκοπῶ / σκοποῦμαι: ἀνασκόπηση, ἀσκοπος, ἐπισκεπττήριο, ἐπίσκεψη, ἐπισκοπή, ἐπισκόπηση, ἐπίσκοπος, σκεπτικός, σκέψη, σκοπιά, σκόπιμος, σκοπός.

εἶπον: ἄλογος, αναντίλεκτα, αντίρρηση, ἀπόρρητος, ἄρρητος, εἰρήνη, ἔπος, ἐπύλλιο, καλλιέπεια, λέξη, λέξημα, λεξικό, λογάριθμος, λογάς, λογικός, λόγος, λογύδριο, ρήμα, ρήση, ρητό, ρήτορας, ρήτρα.

προσαναγκάζοντες < προσαναγκάζω < πρὸς + ἀναγκάζω: αναγκαίον, αναγκαιότητα, αναγκαστικά, αναγκαστικός, ἀνάγκη, ἐξαναγκασμός.

ἐπιμελεῖσθαι < ἐπιμελοῦμαι < ἐπιμελής < ἐπὶ + μέλομαι: ἐπιμέλεια, ἐπιμελημένος, ἐπιμελής, ἐπιμελητεία, ἐπιμελητηριακός, ἐπιμελητήριο, ἐπιμελητής, ἐπιμελήτρια, ἐπιμελώς.

φυλάττειν < φυλάττω: ἀποφυλάκιση, ἀφύλακτος, προφυλακτήρας, προφυλακτικός, προφύλαξη, φύλαγμα, φυλαγμένος, φύλακας, φυλακή, φυλακισμένος, φυλακτό.

ΠΗΓΕΣ

Αρχαία Ελληνικά, Φιλοσοφικός λόγος, Γ' Λυκείου, Ψηφιακά εκπαιδευτικά βοηθήματα

http://www.study4exams.gr/anc_greek/course/view.php?id=85#3

http://www.study4exams.gr/anc_greek/course/view.php?id=126#3

Δρ. Ιωάννης Παναγιώτης Αμπελάς, Φιλοσοφικός Λόγος Αρχαία Ελληνική Γραμματεία Ο.Π. Ανθρωπιστικών Σπουδών
Γ' Λυκείου

https://akisambelas.files.wordpress.com/2019/11/fakelos_ylikou_g_lyk_d.e. 8-11.pdf